

Weerbaar!

Ouderbetrokkenheid voor relationele en seksuele vorming
in het voortgezet speciaal onderwijs

Rutgers

Kenniscentrum
seksualiteit

CED
groep

educatieve diensten

Ouders en verzorgers zijn een belangrijke partner bij de seksuele opvoeding van hun kinderen. Vooral bij jongeren met een speciale onderwijsbehoefte. Hoe kunt u als school ouders betrekken bij relationele en seksuele vorming aan leerlingen in het voortgezet speciaal onderwijs?

Waarom seksuele vorming?

Jongeren met een beperking of een (ontwikkelings-)stoornis maken ook een seksuele ontwikkeling door. Ze gaan relaties en vriendschappen aan en worden verliefd. En ze doen hun eerste ervaringen op met seksualiteit. Ze verschillen hierin niet van leerlingen in het reguliere onderwijs. Leerlingen in het voortgezet speciaal onderwijs (vso) zijn extra kwetsbaar voor seksueel misbruik. Ook kunnen zij moeilijker informatie over seksualiteit vinden vanwege hun beperking, ervaren zij vaker problemen in de communicatie met anderen, zijn minder zelfstandig, hebben minder privacy en hebben een kleiner sociaal netwerk. Voor hen is seksuele vorming dus extra belangrijk.

Seksuele vorming draagt bij aan persoonlijke groei, een positieve seksualiteitsbeleving en bevordert het welzijn en de seksuele gezondheid. Ook draagt seksuele vorming bij aan het voorkomen van problemen, zoals (online) seksuele grensoverschrijding en ongewenste zwangerschap.

Waarom ouders betrekken?

Alle jongeren hebben baat bij een duidelijke boodschap en heldere informatie over relaties en seksualiteit. Vooral voor leerlingen in het vso is het cruciaal dat er wordt aangesloten bij de behoeften, ontwikkeling en leefwereld. De beste begeleiding van leerlingen ontstaat als school in afstemming met ouders het thema relaties en seksualiteit op school aanpakt. Zo kunnen ouders en school elkaar versterken in de boodschap en informatie die zij meegeven.

Kerdoelen seksualiteit en seksuele diversiteit

De thema's seksualiteit en seksuele diversiteit zijn met ingang van het schooljaar 2012–2013 expliciet opgenomen in de kerndoelen. In de leerlijn seksuele vorming zijn de wettelijk verplichte kerndoelen vertaald naar doelen voor leerlingen in het (voortgezet) speciaal onderwijs.

Zie www.seksuelevorming.nl/vso

“Ik wil dat mijn zoon (16) op school een goede basis meekrijgt op het gebied van seksuele vorming, dat hij weet ‘hoe het werkt’.”

Angelique, 45 jaar

Ouders informeren, betrekken of laten participeren kan op veel verschillende manieren. Denk aan een bijeenkomst, een nieuwsbrief, de schoolgids en ouderraad. Hoe kan uw school dit aanpakken?

Tips voor succesvolle ouderbetrokkenheid

- **Schoolgids** Seksuele vorming is een onderdeel van het curriculum en expliciet opgenomen in de kerndoelen. Beschrijf in de schoolgids wat de school doet op het gebied van seksuele vorming, vanuit welke visie en met welk doel.
- **(Digitale) nieuwsbrief** Informeer ouders gedurende het schooljaar over het thema en de lessen in de nieuwsbrieven en via de website van de school.
- **Website** Vermeld op de website van de school bijvoorbeeld materialen en websites die de school tijdens de lessen seksuele vorming gebruikt en die ouders thuis kunnen gebruiken.
- **Ouderbijeenkomst** Seksuele vorming leent zich goed voor een informatieve ouderavond. Onderwerpen als de puberteit, weerbaarheid, relaties en social media kunnen hierbij aan bod komen.
- **Oudergesprekken** Zorg dat het bespreken van de seksuele ontwikkeling, behoeftes en gedrag van leerlingen een vast onderdeel is van de oudergesprekken.
- **Discodansen** Organiseer samen met ouders of de ouderraad leuke activiteiten. Momenten waarop hun kinderen ervaringen kunnen opdoen met flirten, daten en omgaan met elkaar. Bijvoorbeeld door samen een disco te organiseren.

Randvoorwaarden

Een belangrijke randvoorwaarde is een heldere visie op seksuele vorming, welke ouders kunnen nalezen en waar het docententeam uit kan putten bij vragen van ouders en leerlingen. Sommige scholen betrekken de oudergeleding van de medezeggenschapsraad bij het formuleren van deze visie. De school geeft ouders zo een stem en creëert draagvlak onder ouders.

- **Gevoelig** Ouders willen vaak weten hoe de school denkt over gevoelige onderwerpen op het gebied van seksuele vorming, zoals: masturbatie, homoseksualiteit, abortus en maagdelijkheid.
- **Kwetsbaar** Ouders van leerlingen in het vso hebben vaak vragen over kwetsbaarheid, seksuele weerbaarheid, seksuele grensoverschrijding, seksueel misbruik, impulsiviteit en 'meelopen'. Wees voorbereid op vragen van ouders over risico's en bescherming. Plaats seksuele vorming voor ouders in een breder perspectief.

Een andere belangrijke randvoorwaarde is dat docenten, directie en zorgprofessionals op school over seksualiteit moeten kunnen praten. Er kan dan in het team, met leerlingen en met ouders op een vanzelfsprekende manier over seksualiteit, de seksuele ontwikkeling, seksuele behoeften en seksueel gedrag worden gesproken. Intervisie of een training seksuele vorming kan zorgen voor een gedegen basis om seksualiteit bespreekbaar te maken, les te kunnen geven en oudergesprekken te kunnen voeren.

Werkvorm: seksuele vorming op school

Soms vinden ouders seksuele vorming geen taak van de school. Ze weten bijvoorbeeld onvoldoende wat seksuele vorming inhoudt, of denken alleen aan voorlichting over risico's. Ouders kunnen ook een bepaalde visie op seksualiteit hebben of ze weten niet welke aspecten relevant zijn op het gebied van seksuele vorming.

Werkwijze

Vraag ouders naar hun mening: Waarom denken ze dat relationele en seksuele vorming in het vso wel of niet belangrijk is? Laat ouders voor- en tegenargumenten bedenken en zet deze op een flip-over. Licht vervolgens het belang van seksuele vorming aan leerlingen in het vso toe. Zie ook het onderzoek 'De seksuele ontwikkeling van kinderen en jongeren met een beperking of psychiatrisch probleem' van dr. H. de Graaf. Introduceer eventueel een aantal stellingen om de discussie op gang te brengen:

- Praten over seksualiteit stimuleert alleen maar hun nieuwsgierigheid.
- Je kunt het beste starten met seksuele vorming als jongeren in de puberteit zitten.
- In het voortgezet speciaal onderwijs zitten veel leerlingen die nooit 'toe' zijn aan een relatie of seks, seksuele vorming is dus niet nodig.

Tip

Laat ouders tijdens een ouderbijeenkomst eens in de huid van hun kind kruipen. Geef ze bijvoorbeeld een les zoals de leerlingen zelf ook krijgen en bespreek dit na. Ook kunt u ouders een rollenspel laten spelen, waarbij één ouder een leerling speelt en de andere ouder de opvoeder.

Ouders en verzorgers dragen bij aan een gezonde seksuele ontwikkeling. Ze brengen belangrijke waarden en normen over, zijn rolmodel én dragen zorg voor veiligheid en geborgenheid. Een goede afstemming en samenwerking tussen ouders en school kan er voor zorgen dat leerlingen zich veilig en gezond ontwikkelen.

Wat leeft er onder ouders?

De meeste ouders vinden seksuele vorming op school nodig. Ze vinden het belangrijk dat hun kind betrouwbare informatie krijgt over relaties en seksualiteit, vaardigheden opdoet om seksueel weerbaar te worden en gezonde keuzes kan maken. Vaak maken zij zich zorgen over de kwetsbaarheid, impulsiviteit of grensoverschrijding van hun kind. Ze hebben zelf ook vragen over de seksuele opvoeding van hun kind(eren) en zijn benieuwd naar ervaringen van andere ouders. Door ouders te betrekken bij en te informeren over seksuele vorming op school, kan weerstand voorkomen worden.

Tip uit de praktijk

Leerlingen kunnen thuis vragen stellen over seksualiteit na een les seksuele vorming. Een ongeïnformeerde ouder kan zich dan verantwoordigd afvragen: 'Wat leert mijn kind over seks op school?' Een geïnformeerde ouder is beter voorbereid op vragen van kinderen. Zo voorkomt u miscommunicatie over het onderwerp en de lessen.

Wat ouders willen weten over seksuele vorming op school

- Wat leren jullie mijn kind?
- Welke onderwerpen worden behandeld?
- Vanuit welke normen en waarden (visie) wordt er lesgegeven?
- Hoe zorgen jullie voor een veilig pedagogisch klimaat?
- Wanneer worden de lessen gegeven?
- Welke materialen en websites worden er tijdens de lessen gebruikt?
- Welke gedragsregels worden gehanteerd? Hoe gaan leerlingen met elkaar om?
- Welke materialen kan ik zelf gebruiken voor seksuele opvoeding thuis?

Zo kunnen ouders aansluiten bij wat hun kind op school leert.

Waar of niet waar?

Jongeren die het gevoel hebben dat ze bij hun ouders terecht kunnen voor hulp en steun, beginnen later met seks.

Dat klopt! Als de band tussen ouder en kind goed is (een warm nest) beginnen jongeren niet alleen later met seks, ze beschermen zich ook beter tegen soa's en ongewenste zwangerschap. Ook zijn deze jongeren beter in staat om met hun partner over hun wensen en grenzen op seksueel gebied te praten en te onderhandelen.

“Wat ik graag zie is een goede afstemming tussen school, ouders, kind en zorg. Wat zie je thuis en wat doe je dan op school en anders-om.”

Rachid, 32 jaar

Het doel van een ouderavond seksuele vorming kan verschillen. Zo kan er samen met de ouders gesproken worden over de visie van de school of kunnen ouders geïnformeerd worden over de manier waarop de school seksuele vorming geeft.

Een goede voorbereiding

- **Zoveel mensen, zoveel opvattingen** Ook ouders hebben behoefte aan een veilig klimaat als ze over een onderwerp als relaties en seksualiteit praten. Veroordeel opvattingen van ouders niet en treedt ouders op een open en respectvolle manier tegemoet. Laat ouders hun eigen visie, normen en waarden uiten. Maak duidelijk dat opvattingen over seksualiteit kunnen verschillen.
- **Diversiteit onder ouders** Seksualiteit is vanwege verschillende redenen soms moeilijk bespreekbaar. Voor sommige ouders is het thema onbespreekbaar als mannen en vrouwen in dezelfde ruimte aanwezig zijn. Bedenk voor de bijeenkomst of er aparte mannen- en vrouwengroepen gemaakt moeten worden.

Door een proactieve seksuele opvoeding kunnen ouders en school het kind de informatie geven die zij belangrijk vinden. Door te praten over relaties en seksualiteit bereiden ouders en school de leerling voor op de toekomst (puberteit, verliefdheid, relaties en de eerste keer seks).

Draaiboek

Raadpleeg voor meer inspiratie voor een ouderavond het draaiboek *Kriebels op school: Voor een ouderavond relationele en seksuele vorming – versie speciaal onderwijs –*

Werkvorm: seksuele weerbaarheid

Ouders waarderen het als er op een ouderavond gelegenheid is om met elkaar in discussie te gaan of persoonlijke verhalen uit te wisselen. Een ingang kan zijn om ouders vrij te laten associëren waar ze aan denken bij het onderwerp seksuele weerbaarheid wat betreft hun eigen kind(eren). Leg eventueel stellingen voor om interactie te stimuleren:

- Leerlingen in het vso moet je vooral beschermen tegen seksueel misbruik.
- Seksuele weerbaarheid gaat over grenzen aangeven.
- Wensen aangeven en seksueel plezier maken geen onderdeel uit van seksuele weerbaarheid.

Laat ouders (eventueel in groepjes) voor- en tegenargumenten bedenken. Licht vervolgens het begrip 'seksuele weerbaarheid' toe. Maak duidelijk dat seksuele weerbaarheid niet alleen gaat over het voorkomen van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag. Maar vooral over respect voor wensen en grenzen van jezelf en de ander.

Werkvorm: discussie

In deze werkvorm worden ouders uitgenodigd om hun standpunten toe te lichten en de discussie met elkaar aan te gaan. U kunt deze werkvorm gebruiken als u verwacht dat er veel verschillende opvattingen onder ouders leven.

Deel de zaal in twee delen en vraag ouders stelling te nemen en een kant te kiezen. Een aantal ouders krijgt de gelegenheid het standpunt te verdedigen en toe te lichten. Voorbeelden van stellingen kunnen zijn:

- Homoseksualiteit hoort niet bij relationele en seksuele vorming.
- Mijn kind mag niet op social media, op die manier bescherm ik hem voor ongewenste verzoeken.
- Bij seksuele vorming moet de nadruk liggen op weerbaarheid.

Vertel na deze werkvorm meer over de visie van de school op seksuele vorming.

Leerlingen in het vso vertonen seksueel gedrag. Om te voorkomen dat seksueel gedrag in een negatief daglicht wordt geplaatst, is afstemming met ouders nodig. Hier vindt u een voorbeeld van hoe u seksueel gedrag kunt interpreteren, hoe u kunt handelen en hoe met ouders te bespreken.

Seksueel gedrag in de klas

Jongeren met een beperking proberen soms bepaald gedrag uit. Soms vanuit een drift, soms om te ontdekken waar de grens ligt.

“Een jongen van 16 met een verstandelijke beperking laat vaak de wc deur open staan. Ook loopt hij nadat hij op de wc is geweest soms naakt de klas binnen. Hij speelt met zijn geslachtsdeel en laat deze dan aan andere leerlingen zien.”

Hoe handelen?

Dit seksuele gedrag komt vaker voor en is niet zorgwekkend, maar ook niet wenselijk op school. Ouders en docenten kunnen dit gedrag afleren door: het gedrag te benoemen, te begrenzen, uit te leggen waarom het begrensd wordt en afspraken maken voor het vervolg. Als het niveau van de leerling erg laag is zal het gedrag alleen benoemd en begrensd kunnen worden.

“Ik zie dat je naakt door de klas loopt en je piemel aan alle leerlingen laat zien (benoemen). Ik heb liever niet dat je dat doet (begrenzen). Je piemel is van jou en hoef je niet aan alle leerlingen te laten zien (uitleg). Zullen we afspreken dat je voortaan je broek weer dichtmaakt op de wc (afpraak)?”

Als het gedrag blijft aanhouden kun je ook consequenties aan het gedrag koppelen (straffen). Als een leerling ondanks herhaaldelijk ingrijpen niet bij te sturen is, dan is overleg met een zorgprofessional (pedagoog, psycholoog of seksuoloog) wenselijk.

Hoe bespreken met ouders?

De docent kan dit met de ouders bespreken tijdens een oudergesprek. Geef aan hoe er op school op dit gedrag wordt gereageerd (en waarom). Ook kan tijdens een ouderavond in meer algemene zin of aan de hand van voorbeeld casuïstiek over seksueel gedrag op school worden gesproken. Voor de school en het docententeam is het fijn om een bepaalde norm te hanteren bij het bepalen van seksueel gedrag. Het Vlaggensysteem kan dan ter ondersteuning worden gebruikt.

Hier vindt u een overzicht van materialen, websites en boekenlijsten voor ouders en scholen.

Materialiaal voor ouders

- Brochure *Seksuele opvoeding van kinderen (0- 18 jaar) met een beperking*

Websites voor ouders

- www.uwkindenseks.nl
- www.ouders.nl

Boekenlijst voor leerlingen

- *Pubergids (BO): Wat je als meisje wilt weten over de puberteit*
- *Pubergids (BO): Wat je als jongen wilt weten over de puberteit*
- *102 vragen over seks en relaties*
- *Ik vind jou lief*
- *Nee! Een boek over 'nee' en 'ja' zeggen*
- *Ben jij ook op mij?*
- *Het Puberboek*

Website voor leerlingen

- www.sense.info

Materialen voor ouderbijeenkomst

- www.seksuelevorming.nl/vso
- www.begrensdeliefde.nl
- www.meerdanliefde.nl
- www.weetal.nl
- www.seksualiteit.nl

seksuelevorming.nl

begrensdeliefde

Meer dan Liefde

Weetal

seksualiteit.nl

Over Rutgers

Het beleven van seksualiteit moet voor ieder mens vrijwillig, veilig en fijn zijn. Met veel passie zetten wij ons daarvoor in.

In Nederland staat de naam Rutgers al decennialang voor open, eerlijke en positieve seksuele voorlichting. Tegenwoordig ondersteunen we met name professionals in zorg en onderwijs in het bespreekbaar maken van seksualiteit. Op basis van onderzoek vergaren we kennis en ontwikkelen we effectieve methoden. Ook zetten we onze kennis en expertise in om beleid te beïnvloeden.

Het succes van Rutgers wordt ook in andere landen gezien. Dit inspireert ons om met organisaties overal in de wereld te werken aan seksuele gezondheid en aan vrije keuze in relaties, seksualiteit en het krijgen van kinderen.

Over de CED-groep

De CED-Groep helpt de onderwijspraktijk en de kinderopvang innoveren en richt zich op groei van mensen op de werkvloer. Wij begeleiden, ondersteunen, trainen en coachen onderwijsprofessionals rond thema's als taal, rekenen, didactiek, leerprestaties, sociale competentie en passend onderwijs. Ook ontwikkelt de CED-Groep methodes en lesprogramma's.

De organisatie ontwikkelt educatieve producten en diensten op basis van evidence based uitgangspunten en altijd in samenwerking met de praktijk. Onderzoek, ontwikkeling en implementatie gaan hand in hand: wij proberen onze producten en diensten uit in de praktijk en stellen ze bij op basis van bevindingen.

De adviseurs van de CED-Groep zorgen altijd voor een passend trainingsaanbod of adviestraject om de innovatie te borgen in de school. Deze aanpak draagt zichtbaar bij aan betere prestaties van de leraar voor de groep en de kinderen in de groep. Breinsleutels, Teach Like a Champion, Sil op school, Opbrengstgericht werken in 4D, Taakspel, Nieuwsbegrip, De Vreedzame School zijn voorbeelden van succesvolle door ons ontwikkelde producten.